

УДК 39–045.48 (477.41/.42–191.2)“195/20”

DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2023-5-11>

Володимир ГОРДЕЄВ

кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри хореографії, Рівненський державний гуманітарний університет, вул. Степана Бандери, 12, м. Рівне, Україна, 33028

ORCID: 0000-0002-5843-3621

Бібліографічний опис статті: Гордєєв В., (2023). Українське Полісся: нація, традиції, обряди. *Fine Art and Culture Studies*, 5, 73–83, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2023-5-11>

УКРАЇНСЬКЕ ПОЛІССЯ: НАЦІЯ, ТРАДИЦІЇ, ОБРЯДИ

Етнічна соціокультурна історія Полісся має давні витоки і сьогодні є предметом зацікавленості істориків, культурологів, народознавців, етнознавців, етнологів, краєзнавців, інших науковців та громадян, які вболівають за долю України, яка сьогодні опинилась в скруті. Ця історія є свідченням національної ідентичності та своєрідних соціокультурних якісних та кількісних ознак, рис і характеристик Поліського краю, чие народонаселення донині живиться обрядами, ритуалами, символами та традиціями, які мали місце ще у дохристиянські часи. Вони відіграють певну роль у побуті і заняттях людей цього регіону, проявляються у час свят, які відтворюють природний цикл, родинні події, та суспільно значущі явища, особливо, господарського характеру. Їхнє вивчення і плекання на рівні історичної свідомості та пам'яті є необхідним елементом суспільного життя України в цілому. **Метою статті** є аналіз основних позицій, які висвітлюють обрядовість, традиції населення Полісся, що є підставою для визначення особливих соціокультурних позначок, притаманних йому. **Методологія дослідження** розкривається через застосування загальнологічних, загальнонаукових принципів і підходів у викладі матеріалу. У ході дослідження були застосовані методи із гуманітарних наук на кшталт філософії (соціальна філософія, аксіологія, етика, теорія пізнання), антропології (соціоантропологія, історична антропологія), історії (історія повсякденності, соціальна історія, спеціальні історичні дисципліни), культурології, порівняльної міфології, етнографії, етнології, українознавства, народознавства тощо. **Наукова новизна дослідження** полягає у систематизованому викладі основної інформації та знань, які висвітлюють генезу і розвиток обрядової сфери, традицій, ритуалів та символів, що вони закладені в історичній пам'яті народонаселення Полісся і певним чином проявляються як у повсякденному побутовому житті, так і під час народних свят, які мають давній історико-культурний характер і зміст. **Висновки із дослідження** певним чином підсумовують основні позиції та положення, які висвітлюють генезу та динаміку основних лакун, які відносяться до історичної пам'яті та свідомості населення Полісся: обряди, традиції, ритуали та символи.

Ключові слова: Полісся, традиції, обряди, ритуали, символи, історична пам'ять, історична свідомість, етнос, національна ідентичність.

Volodymyr HORDIEIEV

Candidate of Art History, Associate Professor at the Department of Choreography, Rivne State Humanitarian University, 12 Stepan Bandera street, Rivne, Ukraine, 33028

ORCID: 0000-0002-5843-3621

To cite this article: Hordieiev V., (2023). Ukrainske Polissia: natsiia, tradytsii, obriady [Ukrainian Polissya: nation, traditions, rituals]. *Fine Art and Culture Studies*, 5, 73–83, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2023-5-11>

UKRAINIAN POLISSYA: NATION, TRADITIONS, RITUALS

The ethnic socio-cultural history of Polissya has ancient origins and today is a subject of interest to historians, cultural studies, ethnologists, ethnographers, ethnologists, local historians, other scholars, and citizens who care about the fate of Ukraine, which is in difficulties today. This story is a testament to the national identity and the peculiar socio-cultural qualitative and quantitative features and characteristics of the Polissia region, whose people are still nourished by rituals, symbols and traditions that took place in pre-Christian times. They play a role in the everyday life and occupations of the people of this region, manifesting themselves during holidays that recreate the natural cycle, family events, and socially significant phenomena, especially of an economic nature. Their study and nurturing at the level of historical consciousness and memory is a necessary element of public life in Ukraine as a whole. **The purpose of the article** is to analyse the main positions that cover the rituals and traditions of the Polissya population, which is the basis for determining the special socio-cultural features inherent in it. **The research methodology** is revealed

through the use of general logical, general scientific principles and approaches in the presentation of the material. The study used methods from the humanities, such as philosophy (social philosophy, axiology, ethics, theory of knowledge), anthropology (socioanthropology, historical anthropology), history (history of everyday life, social history, special historical disciplines), cultural studies, comparative mythology, ethnography, ethnology, Ukrainian studies, ethnology, etc. The scientific novelty of the study lies in the systematic presentation of the basic information and knowledge that illuminate the genesis and development of the ceremonial sphere, traditions, rituals and symbols that are embedded in the historical memory of the Polissya population and in a certain way manifested both in everyday life and during folk festivals, which have an ancient historical and cultural character and content. **The conclusions of the study** in a certain way summarise the main positions and provisions that highlight the genesis and dynamics of the main lacunae related to the historical memory and consciousness of the population of Polissya: rites, traditions, rituals and symbols.

Key words: Polissya, traditions, rites, rituals, symbols, historical memory, historical consciousness, ethnicity, national identity.

Постановка наукової проблеми. Уперше Полісся згадується в Іпатіївському літописі (1274 р.). З XV ст. термін «Полісся» вживається в писемних джерелах. У VI–VIII ст. його населення відносилось до слов'янської празької культури, а на півночі, до балтів (теперішня Білорусь). У ранньо-державний період (IX–X ст.) Полісся було контактною зоною слов'янських племінних союзів дреговичів, волинян, деревлян, балтського союзу ятвягів; за Володимира Великого Полісся увійшло до складу Київської Русі; у XII–XIII ст. воно було поділене між кількома руськими землями: Волинською землею, Київською землею, Чернігово-Сіверської землею і Турівським князівством. У XIV–XV ст. більшу частину Полісся було долучено до ВКЛ. У середині XVI ст. українська частина Полісся потрапила до Волинського, Київського та Берестейського воєводств; після поділів Польщі, Поліський регіон відійшов до Російської імперії; входив до складу Волинської, Київської, Гродненської та Мінської губерній (Ошуркевич О, 2008).

У дохристиянські часи на цих теренах панували звичаї, обряди, традиції та символи, вироблені автохтонним населенням цього регіону. Із прийняттям християнства, на цих землях вони були своєрідно переплетені, що значно вплинуло на стан національної ідентичності поліщуків (полісян). Знаходження цих територій на пограниччі сусідніх етносів мало потужний вплив на динаміку та трансформаційні процеси у свідомісній та світоглядній сфері народонаселення цього регіону. Донині в ній відтворюються зразки ментальної та архетипної автохтонної свідомості полісян, які набули суто українських рис лише у зв'язку із подіями часів Гетьманщини, Національної революції 1917–1921 рр. Із моменту обрання Україною шляху незалежності значно посилюється інтерес науков-

цівдо відтворення автохтонної історії Полісся та його культури. На жаль, ці процеси були перервані у лютому 2022 року. Проте, ми племкаємо надію і сподіваємось на те, що ця прекрасна історія буде продовжена і розвинена.

Стан розробленості наукової проблеми.

Ця наукова проблема має декілька аспектів: А. Етнологічний, етнознавчий, народознавчий, українознавчий; Б. Власне культурологічний; вони реалізують її міждисциплінарний характер. У **аспекті А.** є цікавими зауваження авторства О. Власенка (Власенко, 2009, с. 1–20). Автор висловився у тому сенсі, що Полісся є територією, яка має багате історичне минуле; на її просторі збереглося багато реліктових явищ української культури (народні вірування, ігри, звичаї, традиції, обряди та свята, народна художня творчість (образотворче, декоративно-прикладне мистецтво)), вишивки, вироби з лози та соломи, писанкарство, гончарство, художня обробка дерева)). Вони, в свою чергу, підтримуються на платформі комплексу архівних та історичних документів, літературних джерел, експонатів етнографічних музеїв тощо. Особливою сторінкою в історії обрядовості, традицій, символів та ритуалів, які є автохтонною платформою вивчення історії етноспільнот України, є роботи наступних авторів: (Борисенко, 2004, с. 19–26; Давидюк, 2002, с. 59–72; Ковальчук, 2013, с. 174–179; Попович, 1998; Ткач, 2016, 193–196). За дослідженнями В. Лазуки (Лазука, 2012, с. 142–147), у 1994 р. побачила світ книга «Калиновий квіт Полісся»; у ній пісенний матеріал із Полісся систематизовано за жанрово-тематичним принципом: календарно-обрядові: рогульки, веснянки, постові пісні, петрівочні, ягідні, косарські, жнивварські, осінні; родинно-обрядові: пісні про кохання, пісні просімейне життя; наймитські, заробітчанські, вдовині, сирітські пісні; балади;

козацькі; рекрутські, солдатські пісні тощо (Там само, с. 1). У статті Марії Масловської (Марія Масловська, 2008, с. 328–331) йдеться про те, що на Поліссі основними символами рослинного орнаменту були: дерево життя (як пам'ять роду), виноград (символ доброти, багатства), барвінок (символ пам'яті), дубове листя (символ чоловічої сили), калина (символ дівочтва, дівочої краси), квіти калини (символ незайманості, цнотливості), ружа (символ сонця) тощо (Марія Масловська, 2008, с. 329). Олена Цвид-Гром (Цвид-Гром, 2007, с. 388–408) оцінює правдою семантику тварин і рослин, чії образи мали місце у весільних обрядах на Поліссі. У статті Ірина Несен (Несен, 2005, с. 339–345) звернула увагу на те, що тривале етнографічне дослідження Полісся засвідчило стійку збереженість у цьому регіоні оригінальних локальних традицій, що склалися у народній архітектурі, заняттях, промислах і ремеслах, вбранні, харчуванні, родинній і календарній обрядовості, пісенному фольклорі тощо. А в іншій статті (Несен, 2002, с. 41–46) ця дослідниця звернулася до джерел із вивчення давньої обрядовості поліссян, зазначивши, що до цієї проблематики звертались М. Сумцов, Ф. Вовк, Є. Кагаров. Надія Ковальчук (Ковальчук, 2013, с. 174–179) вказує на те, що вивченню генези й семантики календарних звичаїв та обрядів Західного Полісся присвятила свої праці також С. Кітова. Аналіз міфологічного аспекту традиційних свят на Поліссі здійснив М. Давидюк (Давидюк М., 2002, с. 59–72). Христина Ткач у статті (Ткач, 2016, с. 193–196) зауважила на те, що родильний обряд із фольклорно – етнографічних позицій досліджували: В. Гнатюк, А. Дарманський, З. Кузеля, Хр. Ящуржинський тощо; що родильна обрядовість Полісся є складовою сімейної обрядовості. Цій темі також присвячена робота (Мандебура-Нога, 2002, с. 46–51). І. Мартинчук (Мартинчук, 2017, с. 270) пише про те, що основою подібних досліджень в Україні є доробки В. Наулка, О. Дея, Г. Горленка, Ю. Гошка, Г. Пашкової тощо. Т. Русінова (Русінова, 2011, с. 211–219) зазначила, що українські дослідники слушно вважають поліську хату слов'янською реліквією, самобутнім явищем у народній архітектурі (Там само, с. 212). На думку Марини Шарапи (Шарапа, 2011; Шарапа, 2007, с. 133–143) істотним джерелом для діалектологіч-

них та етнолінгвістичних досліджень є мова та культура Полісся. За М. Шарапою, етнографам календарні обряди послужили матеріалом для етнографічного опису (Там само). Значною працею у контексті статті є стаття (Герман, 2022, с. 154–163). Олександр Кухаренко (Кухаренко, 2017, с. 42–47) здійснив огляд літератури у галузі народної обрядовості; її вивчали також Г. Калиновський, І. Червінський, О. Рошкевич, М. Лисенко, І. Демченко, Б. Грінченко, Є. Ярошинська; на його думку, якісно новий рівень студіювання народних обрядів в українській науці з'являється, починаючи з 90-х рр. ХХ ст., завдячуючи працям В. Балущка, О. Курочкіна, Н. Лисюк; дослідження символіки статевих стосунків, тілесності, культу родючості, фалічного та оргіастичного культур склали основу праць О. Боряк, І. Ігнатенко, Г. Кабакової, О. Кісь, С. Лашенко, М. Маєрчик, Н. Пушкарьової тощо. На цю тему також виконані роботи наступних авторів: К. Василенко (Василенко, 1998; Василенко, 1997), В. Верховинець, В. Годовський (Годовський, 2002) тощо. Ольга Мерлянова оцінила авторів, які проаналізували витоки народної хореографії, визначили регіональні та локальні особливості виконання, систематизували лексичну складову танцю, запропонували етнографічний розподіл, у якому особливе місце обійняло Полісся (Мерлянова, 2018, с. 37).

Виклад матеріалу. На теренах Полісся збереглися залишки архаїчного типу матеріальної й духовної культур. Цей край із прадавніх часів, до Київської Русі, належав виключно слов'янським етнічним об'єднанням. Їхній осілий спосіб життя, насамперед *деревлян*, значна кількість водних ресурсів та лісів тощо, сприяли розвитку землеробства, рибальства та збиральництва. Антропологі стверджують – поліський тип презентує нащадків пізньонеолітичних носіїв Дніпро-Донецької культури; його особливостями є кроманьйонський палеоевропейський компонент: низьке і широке обличчя, максимально розвинуте надбрів'я, масивне чоло; зріст середній, очі темніші, ніж в інших регіонах, а колір світліший; вони є носіями археологічної культури Гребінчастої кераміки; всього цей тип становить близько 10% усіх українців (Зінько О., Зінько Ю., 2014).

Певна відособленість українських поліщуків від сусідніх білоруських, загальна ізо-

льованість Полісся, усе це позначилося на особливостях культури та укладу життя його населення. Культурні дії по всій території України, так і на Поліссі, супроводжували все життя людини – від народження до смерті. У цих життєвих циклах дослідники виділяють родильні, хрестильні, весільні та поховальні обряди. У цілому, у народних віруваннях населення Полісся, як і в обрядах і ритуалах, упроваджувалися наступні сюжети: природні цикли та відповідні природні явища, феномен плодючості, очищення, життя та смерть, шлюб, добробут. Відповідно до М. Поповича, у слов'ян існував свій календар; у його межах назви місяців мають побутовий, аграрно-виробничий характер; на перший план, вплив часу, виступають виробничі, практичні, прикладні аспекти річного циклу (Попович, 1998). У давні часи рік поділявся на три частини: весна-літо, осінь і зима; водночас, виділялись чотири віхи річного циклу – рівнодення та сонцестояння. При цьому, якщо потрібний поділ на пори року здебільшого відображав аграрні цикли, то чотири пори року, відповідно до переламних позицій Сонця, – міфологічні події.

Основне місце (у дохристиянську добу) на теренах Полісся відігравали культурно-міфологічні мотиви: вогню, води, рослинності, долі, померлих предків, життєвої вдачі, здоров'я, врожаю; вони, в свою чергу, відбилися у народних святах, які з XII ст. набули християнського значення: Стрітіння, Сорок святих, Благовіщення, Вербний тиждень, Білий тиждень, Чистий четвер, Великдень, Юрія, Трійця, Івана Купала (Купайла), Спаса (Спас). На Поліссі їхні локальні розбіжності були зафіксовані у назвах часових понять на позначення календарних дат. Вони, у свою чергу, були трансформовані у народній свідомості як наслідок переосмислення міфологічних уявлень; проте, вони не були співвіднесені з церковним календарем; такими визначними показниками є: Русальний тиждень – тиждень після свята Трійці; Мавський (Наський) Великдень – четвер на першому після Великодня тижні; Хрестя (Хресці) – четвертий тиждень Великого посту; Масляна (Масляниця) – тиждень перед Великим постом; Купала (Купайла), Купало (Купайло) – свято Іоана Хрестителя тощо.

Етнографічна зона Полісся була утворена в ході співдії історико-географічних та етно-

графічних факторів та чинників; у ній сформувалися типологічні ознаки народної культури. Цими ознаками є: А. вплив глибинної культурної національної традиції, що вона є віддзеркаленою в усній та писемній народній творчості; Б. традиційні обряди та звичаї; В. національний костюм і відповідна орнаментация побуту; Г. обрядова пісенність та музика, її регламентация за порами року, календарними віхами, видами занять; Д. гендерні розрізнення та ролі, виконувані у ході слідування обрядовій, й, взагалі, фольклорній традиції.

За твердженням С. Легкої (Легка, 2001, с. 28–37), звичаї та обряди, пролонговані в історико-культурному часо-просторі, об'єднали в своєму тілі дохристиянські та християнські елементи. Дослідниця вважає реліктовими елементами слов'янської обрядовості поліські звичаї і обряди, такі, як: проводи зими, зустрічі весни, русальні, купальські, колядні та ін.

Особливу роль на цих теренах відігравали обряди, пов'язані з *переходом з одного вікового патерну до іншого*. Перший віковий клас охоплював дітей до 5–7 років; у цей період дітей не розрізняли за статевими ознаками, вони були «середнім родом»; їх одягали в однакові довгі сорочки; в цілому, в Україні дітей цього віку називали «ротами», «куколем», «кашниками»; у 14–15 років діти ставали «підлітками»; обряд ініціації перетворював їх на дорослих людей, здатних укласти шлюб.

У першу чергу, обрядово-ритуальні дії простежувались у *шлюбно-сімейній сфері*. На Полісся тривалий час зберігалися патріархальні засади в родині, архаїчні форми великої сім'ї (Давидюк, 2018). *Весільний обряд* презентував пережитки звичаєвого права; вони, при цьому, належали до різних епох; увібрали у свій зміст та форми чимало дійств. Особливе значення на поліському весіллі відводиться пирогам, – так тут називається останній день весілля, «...сватання – то були договори про весілля. А от тії заручини, в нас кажуть домівини, в четвер перед висіллям. Тоді молоді мати пикла пироги і мати молодого тоже. І як молодий приходив, то воне обмінювалися темепирогаме. І скільки було пирогів, стільки мало бути гостей на весіллі. Того й домовини...» (Галицько-Волинський літопис. Львів, 1994, с. 120).

За М. Поповичем, зимові свята чітко пов'язані з днем зимового сонцестояння (Попович, 1998). Свята, близькі до цього дня, є сімейні; сімейна трапеза доповнювалась збірними на колядування пожертвами. В сім'ї в ніч на 24 грудня запалювався вогонь. Водночас, ці свята, є радісними, театральними та сміховими. Вони пов'язані із культом Велеса; яскраво виражені у жрецькому характері пісенних обрядів: колядки сповнені оповідей на космогонічні теми; їхньою характерною рисою є возведення дому в ранг Космосу.

Відповідно до Мирослава Поповича, на весняні свята запалювалися сонячні вогнища на узвишшях. При цьому, вода вважалась особливо небезпечною; русалки та інша «водяна нечисть. Масляна святкувалась у давньослов'янські часи тоді, коли весна наставала на прабатьківщині слов'ян. «Язичницьку Масляну» відносять до 24 березня, весняного рівнодення.

За Мариною Шарапою (Шарапа, 2007, с. 133–143), етнолінгвістичне дослідження календарної обрядовості має важливе значення для вивчення явищ української традиційної народної духовної культури. На думку М. Шарапи, номінація календарних обрядів *весняно-літнього* циклу на теренах Полісся, становить вербальний компонент обрядового тексту; що у його основі знаходиться серія співвідносних опозицій, які репрезентують суб'єктивне розрізнення позитивного та негативного, – щодо впливу на людину, чи спільноту: зустріч: проводи, весна (літо): зима, нове: старе, світле: темне, чисте: брудне, життя: смерть, небо: земля, день: ніч, радість: смуток, здоров'я: хвороба, добробут: злидні, сакральність: профашисте тощо (Там само, с. 133). Марина Шарапова уважає, що лексична номінація середньополіських весняно-літніх календарних обрядів виявляє неоднорідність із погляду функціонування, а саме: А. назви предметів і дій, які належать винятково до сфери весняно-літньої обрядовості: спеціальні обрядові: крашанки, крашане яйце тощо; Б. назви предметів, побутування яких виходить за межі обряду, але поза обрядом відповідні реалії відомі з іншими назвами: стрітенська свічка тощо; В. загально-живана лексика, семантичне поле якої включає й значення реальності, яка належить до сфери весняно-літньої обрядовості: зілля, зелень, вінок, колодка, хрест, свічка (Там само, с. 134).

Літній цикл звичаїв та обрядів Полісся за своєю семантикою і функціями споріднений з іншими календарними циклами. Зелені свята, або Трійця, є одним із найбільших і найшанованіших свят літнього циклу; цей період припадає на сьому після Великодня неділю; він відзначається у червні. Марина Шарапова уважає, що у змісті обрядів та повір'їв, які відтворюють цикл Зелених свят, відображені народні уявлення про русалок (Шарапа, 2007, с. 133–143). Їхні образи визначають календарні вірування троїцького циклу; з іншого боку, вони самі мотивуються цими віруваннями. За інформацією цієї дослідниці, в обстежених населених пунктах Народицького, Овруцького та Лугинського районів Житомирської області, є найбільше збережено відомостей про обряд прикрашання зеленню дворів та будівель, про зустрічі з русалками. У цілому, у обрядовості Зелених свят щільно простежується взаємозв'язок культури природи з культом предків; у деяких поліських селах тиждень перед святом Трійці був поминальним. На її думку, у сучасних дослідженнях переконливо показано, що в традиційних культурах, в тому числі слов'янських, *рослинність* часто усвідомлюється як один із виявів душ померлих; звичай прикрашання житло і господарські будівлі зеленню мотивувався на Полісся намаганням догодити русалкам; або у ньому виявлявся поминальний характер звичаю, – нібито в троїцькій зелені знаходились душі померлих родичів (Шарапа, 2007, с. 133–143). У цілому, мотив «виходу з-під землі» зумовлював деякі хтонічні ознаки зелені, її зв'язок з потойбічним світом, предками, персонажами нечистої сили. У цьому сенсі, і небо, і кладовище, уважалися місцями посмертного перебування душ померлих (Климець, 1996, с. 264–268; Конобродська, 1999; Олена Боряк, 2021, с. 1335–1348).

Купальський обряд поліщуків зацікавив дослідників ще на початку ХХ ст., у зв'язку із з'явленням у наукових виданнях інформації про наявність на Західному Поліссі кельтських та германських відповідників у відзначенні цього свята. Як зазначив Мирослав Попович (Попович, 1998) із літнім сонцестоянням пов'язане свято Купала, архаїчні риси якого збереглися найкраще. Вважалося, що вода очищалася силами вогняного характеру; за пізнішими календарними уявленнями – між весняним Миколою (8 травня) та днем Іллі (2 серпня)

за новим стилем), коли й можна було купатися. В день Купала в давнину приносилася людська жертва – у воді топили дівчину, яка, власне, і називалася Купала (Іван Купала з'явився пізніше). Також на літній період приходилося свято Перуна; у цей же час відбувались карнавальні похорони Марі.

На думку Н. Герман (Герман, 2022, с. 154–163), обряд «Водіння Куста» (що походить з дохристиянських часів) донині проводиться у час Зелених Свят на Рівненському Поліссі, зокрема, в селах Зарічненського та Дубровицького районів Рівненської області. При цьому, цей обряд, максимально наближений до його первісної форми, відтворюється лише в одному місці, у селі Сварицевичі Дубровицького району Рівненської області. Головним учасником дійства є «Куст» – молода дівчина, пишно прикрашена зеленим кленовим, березовим, липовим гіллям, травою і квітами; своїм зовнішнім виглядом вона нагадує справжній кущ. Її «водять» від хати до хати інші молоді дівчата та жінки, співаючи пісень. У цих місцевостях уважається, що чимбільше «Куста» «зайде» на подвір'я, тим кращий врожай буде у господарів.

Термінологія смерті, як і всієї обрядово-ритуальної сфери, дотичної неї, на обширі Українського Полісся доволі різноманітна. На померлу людину, адресата похоронних і поминальних обрядових дій казали: «покійник» («покійний», «покойник», «поко́йний»), «померлий» («померли́ – ця»), «похоронник»; «мерець» («ме́рлий», «мерля́к», «мертвєць», «ме́рший», «мрець», «уме́рший»), «мертвяк». На означення власне похорон, під час яких виконувалися спеціальні дії, пов'язані із підготовкою тіла до поховання, вживали, зокрема, терміни «мерлини», «мертвини» (Олена Боряк, 2021, с. 1335–1348).

Основною характеристикою обрядовості полісян став специфічний обрядовий, зокрема *хореографічний*, календар місцевого населення; він прямо був пов'язаний із сільськогосподарським циклом. У його змісті, формах та організації, пролонговано формувалися як суто специфічні регіональні хореографічні жанри, такі поширювалися загальноукраїнські. В. Ярмола, до власне поліського обрядового танцювального репертуару (у північних районах Рівненської й Волинської областей), долучив два-

весільні ритуальні танці – пахОду й танець батька та матері молодої (Ярмола, 2012, с. 169). Зокрема, танець батька й матері, виконувався змовинах, коли між двома родинами остаточно затверджувалася згода на шлюб (Там само, с. 170).

У цілому, танцювально-рухова основа Поліського краю виокремилася на платформі особливостей життя поліщуків, соціально-культурного розвитку, кліматичного та географічного розташування. Автохтонними джерелами поліського танцю є *рухи і жести*, що базуються на образному відтворенні трудових процесів, традиціях, звичаєвій культурі. У його змісті і формах проявляється життєрадісний характер, оптимізм, щирість та дотепність; ці психологічно-ментальні риси є притаманними поліщукам. Історія культури Полісся сформувала специфічні танцювальні рухи; вони, в цілому, характеризуються як стрибкоподібні, пружні з активним перегинанням корпусу, із поворотами верхньої частини тулубу, поворотами та нахилами голови, угинаннями, нахилиннями, притупами, перескоками, підскоками. У цьому сенсі зауважимо – основними танцями Полісся є *польки, кадрили, козачки, гопачки, хороводи, вальси*.

У танцях Рівненського Полісся співіснують традиційні хореографічні жанри і форми, які, в цілому, є притаманними українській танцювальній культурі; ними є: хороводи, побутові та сюжетно-тематичні танці. Хороводи Рівненського Полісся відрізняються оригінальним стилем, особливою пластичною інтонацією; вони характеризуються спокійною врівноваженістю композиційної побудови, образною пластичністю, округлою завершеністю та граціозністю рухів, плавною, неспішною ходою та благородною простотою манери виконання. Проявом архетипних обрядових уявлень є весняні хороводи і пісні – *рогульки/рогу лейки, архаїчні хороводи-«поколі»* тощо. У ряду змішаних вокально-хореографічних форм дослідники відзначають характерність *«триндичок»*, творів сатиричного, ліричного або гумористичного характеру; у їхньому виконанні ритмічно повторюється проспіваний куплет, одночасно транспонується його смисл у формі різноманітних *притупів, дрібушечок*, обертання на місці з ускладненням тощо. Також треба відмітити, що у ряду танцювальних форм поліського регіону переважають танці парні, масові; при цьому майже відсутні

одиначні чоловічі або жіночі танці на кшталт «Бичків», «Веретенчика», «Терниці», «Скакухи», «Буянського скакунця». Ця своєрідність тексту й хореографічної дії традиційних танців Рівненського Полісся, у свою чергу, має характер комбінацій місцевих танцювальних форм із хореографічними традиціями сусідніх народів (ними є: танок-гра «Чибирийчик», «Крутях»).

Олекса Ошуркевич уважав, що більшість українських народних танців, виконуваних на Поліссі, нагадують типи кругових танців; проте, вони збагачені образними тонкощами; так само парні та сольні танці розвивалися з цього типу (Ошуркевич, 2008).

Відповідно до Ольги Мерлянової (Мерлянова, 2018, с. 37–40), поліські масові танці ведуться переважно за сонцем – ліворуч; хореографічний образ часто містить в собі символи, що прийшли із глибини століть – зооморфні, антропоморфні, астральні, аграрні, шлюбні тощо. Із цієї давнини до сьогодення можливо долучитися до весільного дійства, вечорниць, мальовничих зимових ігор, колядок, щедрівок, веснянок, таємничого поетичного свята «Івана Купала». Дослідниця вважає, що й донині на Поліссі можна побачити народні танці, пов'язані з найдавнішими першоджерелами; що на Поліссі можливо зустріти певну кількість спеціальних закінчених танцювальних форм, які виконуються під час весілля (Етнічні особливості культурного простору хореографічного мистецтва Поліського краю...).

Л. Савчин (Савчин, 2019, с. 138–166) вважає, що аграрна спрямованість ритуалів, присвячених рослинним силам, відображена у весняній обрядовості. При цьому, znana дослідниця стверджує, що в різних регіонах України існували спільні й відмінні назви цих обрядодійств – веснянки (наддністрянська Україна), гаївки, гагільки (Галичина), *маївки*, *магівки* (Полісся), рогульки (Волинь). Відомі також були ягівки, олендарки, риндзівки [Поліська дома].

Висновки. Національна ідентичність народонаселення Поліського регіону склалася на перетині різних культур, які були пролонговані в історичному часо-просторі, починаючи із дохристиянських часів. У наступні історичні доби цей регіон опинився в полі впливу декількох імперій, включаючи радянську. Проте, й донині у світогляді та способі життя поліщуків (полісян) збереглися архаїчні звичаї, традиції, обряди та ритуали, які відтворюють два основні суспільні сегменти – природний цикл та відповідні йому періоди людського життя, включаючи родинний цикл, цикл господарських занять. Вони, в свою чергу, є зафіксованими у витворах народної творчості і культури – у мистецтві, в усній і писемній творчості, у хореографії, у народно-ужитковому мистецтві та побуті тощо. В сучасних умовах буття України є важливим процес збереження цих зразків, їхнє продовження як на вітчизняному, так і на міжнародному рівні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Борисенко В. Побут і дозвілля українки у традиційній етнокультурні. Українки в історії. К.: Либідь, 2004. С. 19–26.
2. Василенко К. Ю. Лексика українського народно-сценічного танцю: автореф. дис. ... д-ра мистецтво знав. Київ, 1998. 52 с.
3. Василенко К. Лексика українського народно-сценічного танцю. Київ: ППКП, 1997. 282 с.
4. Власенко О. М. Проблема етнокультурної ідентичності Полісся. Етнокультурний компонент освітньо-виховних систем Полісся. // Збірник наукових праць молодих дослідників. Житомир: Вид-во ЖДУ, 2009. 208 с. С. 18–20.
5. Воропай О. Звичаї нашого народу. Київ: Оберіг, 1993. 592 с.
6. Галицько-Волинський літопис. Львів, 1994. С. 120.
7. Герман Н. В. Природний і культурний ландшафт Полісся рівненщини. *Журнал «Наукові інновації та передові технології»*. #11(13). 2022. Серія «Економіка». С. 154–163.
8. Годовський В. М. Танці Полісся: Підручник. Рівне, 2002. 114 с.
9. Давидюк В. Зачароване Полісся. Публічна лекція, прочитана в Східноєвропейському національному університеті імені Лесі Українки 5 листопада 2012 року, розширена та доповнена. Луцьк: Терен, 2018. 272 с.
10. Давидюк М. Календарна обрядовість Західного Полісся: картографічно-джерелознавчий аспект (купальська жертва). *Фольклористичні зошити*. 2002. Вип. 5. С. 59–72.
11. Здоровега Н. Нариси народної обрядовості на Україні. К.: Наукова думка, 1974. 159 с.
12. Зінько О. В., Зінько Ю. А. Нариси історії української культури. Навчальний посібник для студентів ВНЗ. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. 248 с.

13. Етнічні особливості культурного простору хореографічного мистецтва Поліського краю: [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://allref.com.ua/uk/skachaty/Etnichni_osoblivosti_kul-turnogo_prostoru_horeografichnogo_mistectva_Polis-kogo_krayu?page=10
14. Климець Ю. Функціональна семантика вогню у святкуванні Івана Купала на Волині і Волинському Поліссі. Полісся: мова, культура, історія. Київ, 1996. С. 264–268.
15. Ковальчук Н. А. Локальна специфіка традиційних звичаїв та обрядів великоднього циклу на Волинському Поліссі (за польовими матеріалами Державного наукового центру захисту культурної спадщини від техногенних катастроф, зібраними в Камінь-Каширському р-ні Волинської обл.). *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Історичні науки*. 2013. № 12. С. 174–179. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvvnui_2013_12_33
16. Ковальчук В. П. Етнокультурна спадщина Рівненського Полісся. Вип. 4. Розділ: Етнографія, фольклор. 2003. Рівне:Перспектива, 2003. 255 с.
17. Конобродська В. Л. Вербальний компонент традиційного поховального обряду в поліських говорах. Дис. канд. філол. наук. Житомир, 1999. 673 с.
18. Кухаренко О. О. Студювання обрядів родинного й календарного циклів. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: наук. зб. Культурологія*. 2017. С. 42–47.
19. Лазука В. М. Регіональні дослідження волинського фольклору в роки державної незалежності України. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. 2012. Вип. 18(2). С. 142–147. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uk_msshr_2012_18%282%29__33.
20. Легка С. А. Традиції народної культури в українській хореографії. Питання культурології : зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ, 2001. Вип. 17. С. 28–37.
21. Лозко Г. С. Українське народознавство. К.: АртЕк, 2006. 472 с.
22. Мандебура-Нога О. Народини: вірування, звичаї, обряди поліщуків (за експедиційними матеріалами). *Етнічна історія народів Європи*. 2002. Вип. 13. С. 46–51. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eine_2002_13_13
23. Марія Масловська. Поліська вишивка – закований світогляд древлян. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2008. №6 (13). С. 328–331.
24. Мартинчук І. І. Регіональні особливості весільного обряду в Україні. Україна у світовому історичному просторі: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., м. Маріуполь, 21 квітня 2017 р. / під заг. ред. К. В. Балабанова. Маріуполь: МДУ, 2017. С. 270–274.
25. Мерлянова О. А. Етнічна хореографічна культура Полісся. *Молодий вчений*. 2018. № 7(1). С. 37–40. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_7%281%29__10
26. Несен. І. І. Комплексне етнографічне вивчення північної Житомирщини: здобутки і перспективи (за матеріалами середини XIX–XX ст.). К.: Центр захисту культурної спадщини від надзвичайних ситуацій. 2005. С. 339–345.
27. Несен І. Міфобрядовий аспект простору у весіллі Центрального Полісся. *Етнічна історія народів Європи*. 2002. Вип. 13. С. 41–46. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eine_2002_13_12.
28. Олена Боряк. Традиційні уявлення про душу на теренах українського Полісся (за польовими матеріалами). *Народознавчі зошити*. № 6 (162), 2021. С. 1335–1348.
29. Осташ Н. Про назви літніх християнських свят українців: Зелені свята. *Діалектологічні студії 1. Мова в часі і просторі*. 2003. С. 248–268.
30. Ошуркевич О. До джерел. Луцьк: Волинська обл. друкарня, 2008. 351 с.
31. Полісся, Прип'ятське Полісся // *Енциклопедія історії України* : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. К.: Наукова думка, 2011. Т. 8 : Па-Прик. 520 с.
32. Поліська дома / упоряд., комент. В. Давидюк. Вип. II : Весна. Рівне : Волинські обереги, 2003. С. 6.
33. Попович М. В. Нарис історії культури України. К.: «АртЕк», 1998. 728 с.
34. Рудницька Т. Етнічні спільноти України: тенденції соціальних змін. К.: Ін-т соціології ПАН України, 1998. 170 с.
35. Русінова Т. В. Поліська хата в народних обрядах та віруваннях. *Праці Центру пам'яткознавства*. 2011. Вип. 19. С. 211–219. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Prp_2011_19_22
36. Савчин Л. М. Хореографічні традиції етнокультури в методологічній парадигмі культурології. 2019. С. 138–166. Doi: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-206-7-8>.
37. Ткач Х. Традиційні родильні звичаї та обряди українського Полісся в другій половині XIX–на початку XX століття. *Сіверянський літопис*. 2016. № 6. С. 193–196.
38. Українське весілля / Упоряд. М. Немиро. Рівне: Олег Зень, 2008. 304 с.
39. Українські народні танці. Режим доступу: <http://spadok.org.ua/folklor/ukrayinski-narodni-tantsi>
40. Цвид-Гром О. П. Первісна семантика деяких пісенних символів у весільному фольклорі Західного Полісся. // *Нове життя старих традицій: традиційна українська культура в сучасному мистецтві і побуті: матеріали міжнарод-*

ної наукової конференції в рамках V Міжнародного фестивалю українського фольклору «Берегиня». Луцьк: ПВД «Твердиня», 2007. С. 388–408.

41. Шарапа М. В. Вербальні та невербальні компоненти у весняно-літніх календарних обрядах середнього Полісся. Авторефер. ... канд. філологічних наук. Київ. 2011. 19 с.

42. Шарапа, М. В. Поліські повір'я та обряди, пов'язані з міфічними персонажами Зелених свят та їх номінація. *Етнолінгвістичні студії*. #(1). 2007. Рр. 133–143.

43. Ярмола, В. Танцювальні жанри скрипкової музики Рівненсько-Волинського Полісся. *Матеріали до української етнології*. 2012. #11. С. 168–179.

REFERENCES:

1. Borysenko V. (2004) Pobut i dozvillia ukrainky u tradytsiinii etnokulturni. Ukrainky v istorii [The life and leisure of a Ukrainian woman in traditional ethno-cultural settings. Ukrainian women in history] K.: Lybid. S. 19–26. [in Ukrainian]

2. Vasylenko K. Yu. (1998) Leksyka ukrainskoho narodno-stsenichnoho tantsiu [Vocabulary of Ukrainian folk-stage dance]: avtoref. dys. ... d-ra mystetstvo znav. Kyiv. 52 s. [in Ukrainian]

3. Vasylenko K. (1997) Leksyka ukrainskoho narodno-stsenichnoho tantsiu [Vocabulary of Ukrainian folk-stage dance] Kyiv: IPKPK, 1997. 282 s. [in Ukrainian]

4. Vlasenko O. M. (2009) Problema etnokulturnoi identychnosti Polissia. Etnokulturnyi komponent osvithno-vykhovnykh system Polissia [The problem of ethno-cultural identity of Polissya. Ethno-cultural component of educational systems of Polissya] // Zbirnyk naukovykh prats molodykh doslidnykiv. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU. S. 18–20. [in Ukrainian]

5. Voropai O. (1993) Zvychai nashoho narodu [Customs of our people] Kyiv: Oberih. 592 s. [in Ukrainian]

6. Halytsko-Volynskiy litopys [Galicia-Volyn Chronicle] Lviv, 1994. S. 120. [in Ukrainian]

7. Herman N. V. (2022) Pryrodnyi i kulturnyi landshaft Polissia rivnenshchyny [The natural and cultural landscape of Polissya in the Rivne region] Zhurnal «Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnolohii». Seriya «Ekonomika». #11(13). С. 154–163. [in Ukrainian]

8. Hodovskiy V. M. (2002) Tantsi Polissia [Dances of Polissya]: Pidruchnyk. Rivne. 114 s. [in Ukrainian]

9. Davydiuk V. (2018) Zacharovane Polissia. Publichna lektsiia, prochyтана v Skhidnoevropeiskomu natsionalnomu universyteti imeni Lesi Ukrainky 5 lystopada 2012 roku, rozshyrena ta dopovnena [Enchanted Polissya. Public lecture delivered at Lesya Ukrainka Eastern European National University on 5 November 2012, expanded and supplemented]. Lutsk: Teren. 272 s. [in Ukrainian]

10. Davydiuk M. (2002) Kalendarska obriadovist Zakhidnoho Polissia: kartografichno-dzhereloznavchyi aspekt (kupalska zhertva) [Calendar rituals of Western Polissya: cartographic and source aspect (Kupala sacrifice)]. Folklorystychni zoshyty. 5:59-72. [in Ukrainian]

11. Zdroveha N. (1974) Narysy narodnoi obriadovosti na Ukraini [Essays on folk rituals in Ukraine]. K.: Naukova dumka. 159 s. [in Ukrainian]

12. Zinko O. V., Zinko Yu. A. (2014) Narysy istorii ukrainskoi kultury [Essays on the history of Ukrainian culture]. Navchalnyi posibnyk dlia studentiv VNZ. Vinnytsia: TOV «Nilan-LTD», 2014. 248 s. [in Ukrainian]

13. Etnichni osoblyvosti kulturnoho prostoru khoreografichnoho mystetstva Poliskoho kraiu: [Ethnic peculiarities of the cultural space of choreographic art of Polissya region]. [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: http://allref.com.ua/uk/skachaty/Etnichni_osoblyvosti_kulturnoho_prostoru_khoreografichnoho_mystetstva_Polis-kogo_krayu?page=10 [in Ukrainian]

14. Klymets Yu. (1996) Funktsionalna semantyka vohniu u sviatkuvanni Ivana Kupala na Volyni i Volynskomu Polissi. Polissia: mova, kultura, istoriia [Functional Semantics of Fire in the Celebration of Ivan Kupala in Volyn and Volyn Polissya. Polissya: language, culture, history]. Kyiv. S. 264–268. [in Ukrainian]

15. Kovalchuk N. A. (2013) Lokalna spetsyfika tradytsiinykh zvychaiv ta obriadiv velykodnoho tsykladu na Volynskomu Polissi (za polovymy materialamy Derzhavnogo naukovoho tsentru zakhystu kulturnoi spadshchyny vid tekhnohennykh katastrof, zibranymy v Kamin-Kashyrskomu r-ni Volynskoi obl.). [Local specificity of traditional customs and rituals of the Easter cycle in Volyn Polissya (based on field materials of the State Scientific Centre for the Protection of Cultural Heritage from Man-caused Disasters, collected in the Kamen-Kashyr district of Volyn region)]. Naukovyi visnyk Skhidnoevropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Istorychni nauky. № 12. S. 174–179. Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvvnui_2013_12_33 [in Ukrainian]

16. Kovalchuk V. P. (2003) Etnokulturna spadshchyna Rivnenskoho Polissia. [Ethno-cultural heritage of Rivne Polissya]. IV. Rivne: Perspektyva, 2003. [in Ukrainian]

17. Konobrodska V. L. (1999) Verbalnyi komponent tradytsiinoho pokhovalnoho obriadu v poliskykh hovorakh [Verbal component of the traditional funeral rite in Polissya dialects] Dys. kand. filol. nauk. Zhytomyr. 673 s. [In Ukrainian]

18. Kukharenko O. O. (2017) Studiiuvannya obriadiv rodynnoho y kalendarsnoho tsykliv [Studying the rituals of the family and calendar cycles]. Ukrainska kultura: mynule, suchasne, shliakhy rozvytku: nauk. zb. Kulturolohiia. С. 42–47. [in Ukrainian]

19. Lazuka V. M. (2012) Rehionalni doslidzhennia volynskoho folkloru v roky derzhavnoi nezalezhnosti Ukrainy [Regional Studies of Volyn Folklore in the Years of Ukraine's State Independence] *Ukrainska kultura: mynule, suchasne, shliakhy rozvytku*. 18(2):142-147. Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uk_mssh_2012_18%28%29__33 [in Ukrainian]
20. Lehka S. A. (2001) Tradytsii narodnoi kultury v ukrainskii khoreohrafi [Traditions of folk culture in Ukrainian choreography]. *Pytannia kulturolohii : zb. nauk. pr. / Kyiv. nats. un-t kultury i mystetstv*. Kyiv. 17:28-37. [in Ukrainian]
21. Lozko H. S. (2006) *Ukrainske narodoznavstvo [Ukrainian ethnography]*. K.: ArtEk. 472 s. [in Ukrainian]
22. Mandebura-Noha O. (2002) Narodyny: viruvannia, zvychai, obriady polishchukiv (za ekspedytsiinymy materialamy) [Peoples: beliefs, customs, rituals of Polishchuks (based on expedition materials)]. *Etnichna istoriia narodiv Yevropy*. 13: 46-51. Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eine_2002_13_13 [in Ukrainian]
23. Mariia Maslovska. (2008) Poliska vyshyvka – zakodovanyi svitohliad drevlian. [Polissya embroidery – the encoded worldview of the Drevlyans]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova*. №6 (13). С. 328–331. [in Ukrainian]
24. Martynchuk I. I. (2017) Rehionalni osoblyvosti vesilnoho obriadu v Ukraini [Regional peculiarities of the wedding ceremony in Ukraine]. *Ukraina u svitovomu istorychnomu prostori: zb. materialiv Vseukr. nauk.-prakt. konf., m. Mariupol, 21 kvitnia 2017 r. / pid zah. red. K. V. Balabanova*. Mariupol: MDU. С. 270–274. [in Ukrainian]
25. Merlianova O. A. (2018) Etnichna khoreografichna kultura Polissia [Ethnic dance culture of Polissya]. *Molodyi vchenyi*. 2018. №7(1). S.37-40. Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_7%281%29__10 [in Ukrainian]
26. Nesen. I. I. (2005) Kompleksne etnografichne vyvchennia pivnichnoi Zhytomyrshchyny: zdobutky i perspektyvy (za materialamy seredyny XIX–XX st.) [Comprehensive Ethnographic Study of the Northern Zhytomyr Region: Achievements and Prospects (Based on the Materials of the Mid-Nineteenth and Twentieth Centuries)]. K.: Tsentr zakhystu kulturnoi spadshchyny vid nadzvychainykh sytuatsii. С. 339–345. [in Ukrainian]
27. Nesen I. (2002) Mifoobriadovi aspekt prostoru u vesilli Tsentralnoho Polissia [The Mytho-Ritual Aspect of Space in the Wedding of Central Polissya]. *Etnichna istoriia narodiv Yevropy*. 13:41-46. Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eine_2002_13_12 [in Ukrainian]
28. Olena Boriak. (2021) Tradytsiini uiavlennia pro dushu na terenakh ukrainskoho Polissia (za polovymy materialamy) [Traditional ideas about the soul in the Ukrainian Polissya (based on field materials)]. *Narodoznavchi zoshyty*. № 6 (162). S.1335-1348. [in Ukrainian]
29. Ostash N. (2003) Pro nazvy litnikh khrystyianskykh sviat ukraintsiv: Zeleni sviata [About the names of Ukrainian summer Christian holidays: Green holidays]. *Dialektolohichni studii 1. Mova v chasi i prostori*. S. 248–268. [in Ukrainian]
30. Oshurkevych O. (2008) Do dzherel [To the sources]. *Lutsk: Volynska obl. Drukarnia*. 351 s. [in Ukrainian].
31. Polissia, Prypiatske Polissia [Polissia, Pripjat Polissia] // *Entsyklopediia istorii Ukrainy : u 10 t. / redkol.: V. A. Smolii (holova) ta in.; Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy*. K.: Naukova dumka, 2011. T. 8 : Pa-Pryk. 520 s. [in Ukrainian]
32. Poliska doma [Polissya house] / uporiad., koment. V. Davydiuk. *Vyp. II : Vesna. Rivne : Volynski oberehy*, 2003. S. 6. [in Ukrainian]
33. Popovych M. V. (1998) *Narys istorii kultury Ukrainy [An outline of the history of Ukrainian culture]*. K.: «ArtEk». 728 s. [in Ukrainian]
34. Rudnytska T. (1998) Etnichni spilnoty Ukrainy: tendentsii sotsialnykh zmin [Ethnic communities in Ukraine: trends in social change]. K.: *In-t sotsiologii PAN Ukrainy*. 170 s. [in Ukrainian]
35. Rusinova T. V. (2011) Poliska khata v narodnykh obriadakh ta viruvanniakh [Polissya hut in folk rituals and beliefs]. *Pratsi Tsentru pamiatkoznavstva*. 19:211-219. Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pcp_2011_19_22
36. Savchyn L. M. (2019) Khoreografichni tradytsii etnokultury v metodolohichnii paradyhmi kulturolohii [Choreographic traditions of ethnic culture in the methodological paradigm of cultural studies]. С. 138–166. doi: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-206-7-8>. [in Ukrainian]
37. Tkach Kh. (2016) Tradytsiini rodylni zvychai ta obriady ukrainskoho Polissia v druhii polovyni XIX-na pochatu XX stolittia [Traditional birth customs and rituals of Ukrainian Polissya in the second half of the nineteenth and early twentieth centuries]. *Siverianskyi litopys*. № 6. S. 193–196. [in Ukrainian]
38. *Ukrainske vesillia [Українське весілля] / Uporiad. M. Nemyro*. Rivne: Oleh Zen, 2008. 304 s. [in Ukrainian]
39. *Ukrainski narodni tantsi [Ukrainian folk dances]* Rezhym dostupu: <http://spadok.org.ua/folklor/ukrayinski-narodni-tantsi> [in Ukrainian]
40. Tsvyd-Hrom O. P. (2007) Pervisna semantyka deiakykh pisennykh symvoliv u vesilnomu folklori Zakhidnoho Polissia [The Primary Semantics of Some Song Symbols in the Wedding Folklore of Western Polissya] // *Nove zhyttia starykh tradytsii: tradytsiina ukrainska kultura v suchasnomu mystetstvi i pobuti: materialy mizhnarodnoi naukovoï konferentsii v ramkakh V Mizhnarodnoho festyvaliu ukrainskoho folkloru «Berehynia»*. Lutsk: PVD «Tverdnyia». S. 388–408. [in Ukrainian]

41. Sharapa M. V. (2011) Verbalni ta neverbalni komponenty u vesniano-litnikh kalendarnykh obriadakh serednoho Polissia [Verbal and non-verbal components in the spring-summer calendar rites of Middle Polissya]. Avtorefer. ... kand. filolohichnykh nauk. Kyiv. 19 s. [in Ukrainian]
42. Sharapa, M. V. (2007) Poliski poviria ta obriady, poviazani z mifichnymy personazhamy Zelenykh sviat ta yikh nominatsiia [Polissya beliefs and rituals related to mythical characters of the Green holidays and their nomination]. Etnolinhvistychni studii . #(1). Pp. 133–143. [in Ukrainian]
43. Yarmola, V. V. (2012) Tantsiuvalni zhanry skrypkovoi muzyky Rivnensko-Volynskoho Polissia [Dance genres of violin music of Rivne-Volyn Polissya]. Materialy do ukrainskoi etnologii. 2012. #11. С. 168–179.[in Ukrainian]